

2. Почепцов Г. Г. Имидж: от фараона до президента / Г. Г. Почепцов. – Киев : Адеф-Украина, 2004. – 328 с.
3. Преснякова Л. А. Структура личного восприятия политической власти / Л. А. Преснякова // Полис. – 2000. – № 4. – С. 135–140.
4. Филинский А. А. Критический анализ политического дискурса предвыборных кампаний 1999 – 2000 гг : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / Филинский Алексей Анатольевич. – Тверь, 2002. – 163 с.
5. Чернявская В. Е. Дискурс власти и власть дискурса: проблемы речевого воздействия: учеб. пособие / В. Е. Чернявская. – М. : Флинта : Наука, 2006. – 136 с.

Список використаних джерел ілюстративного матеріалу

1. CNBC Transcript: CNBC's John Harwood with GOP Presidential Candidate Governor Rick Perry Today. [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.nbcumv.com/mediavillage/networks/cnbc/pressreleases?pr=contents/press-release/2011/10/25/cnbc transcript1319549882624.xml>
2. Exclusive: Gingrich Comes Out Swinging Against Obama in First Interview as Presidential Candidate. [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.foxnews.com/on-air/hannity/transcript/gingrich-comes-out-swinging-against-obama-after-announcing-presidential-bid/print#ixzz1mMXe7pfl>
3. Interview with President Obama. [Electronic resource]. – Access mode : http://www.cbsnews.com/2102-18560_162-57341024.html?tag=contentMain;contentBody
4. Mitt Romney Interview With The Huffington Post: Full Transcript. [Electronic resource]. – Access mode : http://www.huffingtonpost.com/2011/12/31/mitt-romney-interview-transcript_n_1177598.html
5. Newt Gingrich interview with Jewish Channel (Transcript). [Electronic resource]. – Access mode : http://www.washingtonpost.com/politics/newt-gingrich-interview-with-jewish-channel-transcript/2011/12/09/gIQAOWXriO_print.html
6. This Week' Transcript: Jon Huntsman, David Axelrod. [Electronic resource]. – Access mode : http://abcnews.go.com/Politics/week-transcript-jon-huntsman/story?id=14350219#.TrI.QXI_FpQ
7. This Week' Transcript: Sen. Jim DeMint. Sept.4, 2011. [Electronic resource]. – Access mode : http://abcnews.go.com/Politics/week-transcript-sen-jim-demint/story?id=14446776#.TrLOHnI_FpQ
8. Transcript: Univision interview with President Obama after State of the Union address. [Electronic resource]. – Access mode : <http://latinalista.com/2012/01/transcr>
9. ipt-univision-interview-with-president-obama-after-state-of-the-union-address
10. US «would repeat Bin Laden raid» on May 22, 2011. [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.bbc.co.uk/news/uk-13473065>

Статтю подано до редколегії
16.03.2012 р.

УДК 811.111'42-112

К. А. Рибаківа – аспірант Київського національного
лінгвістичного університету

Культурно-історичні доміанти Вікторіанської Англії доби Кримської війни: дискурсивний аналіз

*Роботу виконано на кафедрі англійської філології
факультету перекладачів КНЛУ*

У статті виведено основні культурно-історичні доміанти Вікторіанської Англії середини ХІХ ст. на основі праць учених-істориків і культурологів, художніх творів і літературно-історичних пам'яток періоду Кримської війни 1853–1856 рр.

Ключові слова: текст, дискурс, дискурсивний аналіз, контекст, Вікторіанська Англія, Кримська війна.

Рибаківа Е. А. Культурно-исторические доминанты Викторианской Англии периода Крымской войны: дискурсивный анализ. В статье выведены основные культурно-исторические доминанты Викторианской Англии середины ХІХ века на основе трудов ученых историков и культурологов, художественных произведений и литературно-исторических памятников периода Крымской войны 1853–1856 гг.

Ключевые слова: текст, дискурс, дискурсивный анализ, контекст, Викторианская Англия, Крымская война.

Rybakova K. A. Middle Victorian England Cultural and Historical Dominants of the 1853–1856 Crimean War Period: a Discourse Analysis. This paper outlines the main cultural and historical dominants of Middle Victorian England. The investigation is based on historical, cultural and literature data of the 1853-1856 Crimean War period.

Key words: text, discourse, discourse analysis, context, Victorian England, Crimean War.

Постановка наукової проблеми та її значення. В історії кожної країни існують свої ключові віхи. Для Англії – це Вікторіанська доба, епохальною подією якої була Кримська війна 1853–1856 рр., що оголила суперечності, які панували в англійському соціумі в той час, оскільки відомо, що війна завжди загострює проблеми суспільства. Цей період досліджували в історичному ракурсі (В. М. Виноградов, В. М. Волковінський, С. П. Єрьомін, В. Б. Іванов, О. П. Реснт, Є. В. Тарле, В. Г. Шавшин, Дж. Льюїс-Стемпел, М. Рабер, Е. Ротштейн, Дж. М. Тревелян, Дж. Шпільфогель, О. Файджесом), а також у літературознавчому і лінгвокультурологічному аспектах – (О. М. Деремедвідь, Н. А. Іщенко, С. Марковіц, І. І. Морозова, Л. А. Орехова, Н. В. Шаміна, Г. В. Федянова).

Актуальність дослідження полягає у здійсненні дискурсивного аналізу епохи Вікторіанської Англії періоду Кримської війни, який ґрунтується на вивченні літературних джерел та історико-культурних пам'яток із залученням широкого соціального контексту.

Мета дослідження полягає у виведенні культурно-історичних домінант Вікторіанської Англії шляхом дискурсивного аналізу.

Поставлена мета передбачає необхідність розв'язання таких **завдань**: уточнити поняття дискурсу та дискурсивного аналізу; виокремити культурно-історичні домінанти, окреслюючи історико-культурний контекст Вікторіанської Англії та надаючи характеристики художнім творам і літературно-історичним пам'яткам періоду Кримської війни 1853–1856 рр.

Матеріалом дослідження слугують тексти англомовних художніх творів і літературно-історичних пам'яток періоду Кримської війни 1853–1856 рр. Було розглянуто англомовні художні твори Ч. Діккенса, У. Теккерея, А. Теннісона, Е. Гаскелл, Дж. Мередіта, Ч. Кінгслі, Е. Троллопа, В. Марстона, Дж. Массі, Р. Тренча, А. Сміта, С. Добелла, М. Твена та літературно-історичні пам'ятки періоду Кримської війни 1853–1856 рр. (мемуари, спогади, листи, щоденники, статті з журналів, статті газети Таймс, промови в парламенті, тексти релігійних проповідей тощо).

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Дискурсологія – один із сучасних напрямів лінгвістики, що ґрунтується на антропологічній комунікативно-прагматичній парадигмі. Ідеї В. Фон Гумбольдта, О. О. Потебні, Ф. Боаса та інших учених отримали свій розвиток у 50–80-х рр. ХХ ст. у роботах І. А. Фігуровського, З. Харріса, В. Дресслера, Т. Ван Дейка, Е. Шеглоффа, Р. Лонгакра, Т. Гівона, У. Чейфа [3, 121–123]. Дискурсологія займається вивченням дискурсу, який є багатозначним терміном. Н. Д. Арутюнова пропонує таке тлумачення: «Дискурс – зв'язний текст у сукупності з екстралінгвальними – прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими факторами; текст, узятий у подієвому аспекті ...» [1, 136–137].

Таксономія дискурсу, зануреного в комунікативне середовище, об'ємна і багатопланова: усний і письмовий дискурс; жанрові варіації – дебати, інтерв'ю, епістолярні твори, мемуари, розповіді і т. ін. Досить широка тематична палітра дискурсу: політичний, військовий, педагогічний, релігійний, газетний, літературний і т. ін. Дискурс – текст усіх видів жанрів, поміщений у контексті певного періоду [6, 363].

Про кожний етап розвитку людства ми можемо судити виключно з текстів, які дійшли до нас. Літературу як невідривну частину культури «не можна зрозуміти поза цілісним контекстом всієї культури певної епохи» [2, 329].

Таким чином, з усіх багатозначних тлумачень достатньо об'ємного розуміння дискурсу ми обираємо визначення дискурсу як тексту в широкому екстралінгвальному контексті. Таке тлумачення дискурсу передбачає аналіз екстралінгвальних даних, тобто характеристику історико-культурного контексту, в якому створювалися відповідні тексти та вилучення історико-культурних домінант.

Отже, контекст є однією із ключових умов для цілісного розуміння текстів обраної доби. Під цілісним контекстом, властивим певному епосу і країні, розуміємо історичну, політичну, економічну, культурну і суспільну обстановку, яка розглядається в єдності екстралінгвальної природи та лінгвальної складової частини. Виходячи із цього визначення, контекст можна умовно розділити на історичний та культурний складники. Перший тип контексту, історичний, відображає події, які

відбувалися. Другий, культурний, контекст враховує форми відбиття цих подій у різних типах творчості.

Історичний контекст достатньо об'єктивний, він подає панорамний огляд епохи – ключовим подіям, політичним, соціальним перетворенням, науково-технічним винаходам та багатьом іншим реаліям. Історичний контекст обраної нами епохи висвітлює період правління королеви Вікторії (1837–1901), який є одним із найбільш значимих в історії Великої Британії [7]. Саме в цей період Англія виходить на передові рубежі у сфері наукових і технічних досягнень, завойовує світовий ринок, отримує політичне панування в Європі. «*We Britons had at that time particularly settled that it was treasonable to doubt our having and our being the best of everything*», – так висловив думку співвітчизників Ч. Діккенс [1, 127]. Промислова революція, пароплави, залізні дороги, електрика, фотографія, телеграф; політичні, освітні та медичні реформи – ось відмінні риси Вікторіанської Англії. Як результат – прагнення утримати і розширити панування над світом – вступ Великої Британії в першу передсвітову, так звану Кримську, або Східну, війну, яка виявила всі позитивні та негативні сторони Вікторіанського суспільства.

Культурний контекст – це ті явища та тенденції в мистецтві, які відбувалися в той час: еkleктизм у мистецтві, відродження класичного й готичного стилю в архітектурі; перехід від класицизму і романтизму до імпресіонізму в живописі; всеіндуктивізм у філософській думці. Мистецтва заохочуються державою, про що засвідчує створення спеціальної парламентської комісії в Лондоні «... *for the purpose of spending the public money in the encouragement of the Fine Arts. Whether it is to be painting or sculpture, or both*» [8, 334]. Із культурних артефактів, які дійшли до нашого часу – живопису, архітектури, літератури, – для реконструкції історико-культурного контексту обраної нами епохи ми будемо використовувати письмові джерела.

Для дослідження цілісного контексту Вікторіанської Англії було використано досить широке коло творів, які за своєю функціональною значущістю можна розділити на два види: художню літературу і нехудожні джерела. Ці дві групи джерел дають історико-культурну панораму епохи. Порівнюючи підходи до двох типів текстів, потрібно відзначити першорядне значення контексту для цілісного дискурсивного аналізу власне нехудожніх текстів. Якщо класичну літературу можна сприймати без додаткової інформації (контекст тут є другорядним), то для зняття труднощів розуміння саме нехудожніх текстів важливі екстралінгвальні дані. Проаналізувавши тексти різних літературних напрямів і різноманітних соціальних дискурсів, спираючись на дані істориків, літературознавців і лінгвокультурологів, виявляється можливим вивести такі групи характерних історико-культурних доміант Вікторіанського періоду – культурну, промислово-технологічну, політичну й соціальну.

Розглянемо докладніше, які історико-культурні доміант Вікторіанської Англії найбільш часто відображалися в текстах тієї епохи.

Промислово-технологічна доміанта, яка охоплює промисловий переворот, заснована на розвитку науки, видатних відкриттях і винаходах, прориві в технологіях та широкому використанні наукових досягнень, досить широко відбита в багатьох нехудожніх текстах. Із меморандуму принца Альберта стосовно будівництва залізниць: «*A great calamity must be foreseen, when the innumerable railroads now in progress shall have been terminated, which will be the case in a few years*» [9, 67]. Свідectво англійського офіцера в похідних нотатках про Кримську війну щодо зручності дислокації британських військ на нововведених парових судах: «*Those who came in steam-vessels made a swift and pleasant voyage, surrounded by every luxury a traveler can hope for*» [3, 619]. Таким чином, промислово-технологічна доміанта окреслює численні наукові та промислові зміни, які суттєво вплинули на життєвий устрій вікторіанців.

Соціальна доміанта окреслює суттєві соціальні зміни і класові суперечності: появу середнього класу буржуазії, профспілки, початок жіночого руху, освітні реформи та ін. Ці перетворення добре проілюстровані в меморандумі принца Альберта: «... *a war between the manufacturers, the hungry and the poor against the landed proprietors, the aristocracy, which can only end in the ruin of the latter... He will deal with the whole commercial system of the country. He will adopt the principle of the League, that of removing protection and abolishing all monopoly, but not in favour of one class and as a triumph over another, but to the benefit of the nation, farmers as well as manufacturers*» [9, 66]. Писемне свідectво незадоволення жіночими правами та расовою нерівністю зі щоденника креолки британського прохо-

дження М. Секоль: «*To persuade the public that an unknown Creole woman would be useful to their army before Sebastopol was too improbable an achievement to be thought of for an instant*» [5, 74]. Загалом соціальна домінанта ілюструє протиріччя на соціальному, расовому і гендерному рівнях.

Соціальна й особливо промислово-технологічна домінанти нерозривно пов'язані із політичною домінантою, яка стверджувала перевагу Британської Імперії над усім іншим світом. Ось високохудожній опис першої всесвітньої промислової виставки в Лондоні, наданий В. М. Теккереем: «*A peaceful place it was but now, / And lo! within its shining streets / A multitude of nations meets: / A countless throng / I see beneath the crystal bow, / And Gaul and German, Russ and Turk, / Each with his native handiwork / And busy tongue... / These England's arms of conquest are, / The trophies of her bloodless war*» [7, 42–44]. Нехудожні джерела відображають подібні настрої. Із приватного листа королеви Вікторії її дядькові королю Бельгії про тріумф Англії на всесвітній торговій виставці: «*the greatest day in our history... my own dear country showed she was worthy of it. The triumph is immense*» [9, 317–318].

Загалом політична домінанта як найбільш обширно та яскраво виражена охоплює радикальні політичні перетворення – модернізацію політичних партій, обмеження монаршої влади на користь парламенту, колоніальну політику по всьому світу, збройне суперництво держав і міжнародні суперечності у Східному питанні, які трансформувалися в Кримську війну 1853–1856 рр. Ці факти чудово ілюстровані в приватній переписці Королеви Вікторії з приводу невдоволення змінами в парламентській системі: «*What the Queen complains of, ... is, that so important an innovation in the construction of the executive Government ..., leaving the Queen the embarrassing alternative only, either to forego the exercise of her own prerogative, or to damage by her own act the formation or stability of the new Government, both of paramount importance to the welfare of the Country*» [9, 438] та невпевненості у розв'язанні війни: «*The Oriental Question is at a standstill. It is the Emperor of Russia who must enable us to help him out of the difficulty. I feel convinced that War will be avoided, but I don't see how exactly. Our Troops looked beautiful yesterday. I wish your young people could see our Camp*» [9, 449].

Кримська війна як знакова подія Вікторіанської доби зачепила всі верстви населення та виявила всі недоліки і слабкі сторони суспільного устрою, на які вказують численні свідчення учасників війни, що дійшли до нас у спогадах, листах, щоденниках та мемуарах. Ось свідчення сестри милосердя М. Секоль: «*As the winter wore on, came hints from various quarters of mismanagement, want, and suffering in the Crimea; and after the battles of Balaclava and Inkermann, and the fearful storm of the 14th of November, the worst anticipations were realized. Then we knew that the hospitals were full to suffocation, that scarcity and exposure were the fate of all in the camp, and that the brave fellows for whom any of us at home would have split our last shilling, and shared our last meal, were dying thousands of miles away from the active sympathy of their fellow-countrymen*» [5, 74]. Більш урівноважений і стриманий підсумок сумних військових наслідків надає у своїх мемуарах професійний хірург Дж. Маклеод: «*The Crimean war with its hardships and triumphs has passed into the calm page of history, and remains only in its stirring memories to those who took part in it. Never, perhaps, did any campaign attract so great a share of the world's attention, or engage so much of its sympathies; and never again, perhaps, will such a concurrence of political circumstances bring together as friends or foes so many nationalities. England enlisted with heart and hand in the contest, and, it is to be hoped, has gained much from the experience it brought, as her future will, in no small degree, depend on the use that is made of this dear-bought experience*» [4, 6–7]. Схожу поетичну оцінку незадоволення участю Англії в Кримській війні бачимо в одній із найвідоміших поем А. Теніссона «The Charge of the Light Brigade»: «*Forward, the Light Brigade! / Was there a man dismay'd? / Not tho' the soldier knew / Some one had blunder'd: / Their's not to make reply, / Their's not to reason why, / Their's but to do and die: / Into the valley of Death / Rode the six hundred*» [6, 150]. Отже, можна зробити висновок, що політичною домінантою, відображеною в цих джерелах, є насамперед гордість і перевага Англії над усім іншим світом, але й одночасно засвідчує про щораз більше невдоволення колоніальною політикою держави, яка призвела до руйнівної Кримської війни. Порівняно з іншими домінантами, ця домінанта відбита в художніх та нехудожніх текстах найчастіше.

Культурна домінанта в мистецтві, насамперед у літературі, проявляється в поступовому відході від романтизму і містицизму до критичного реалізму. Розвиток технологій перетворює вікторіанців у «націю читачів». Із появою телеграфу й залізничних артерій надзвичайно розвивується жанр газетних

мас-медіа. Основною формою художньої літератури стають романи, які видаються багатотомними великими тиражами. Загалом художня література Вікторіанської Англії представлена у двох жанрах – прозі та поезії [5, 139]. Найбільш значимими прозаїками вважалися Ч. Діккенс, В. М. Теккерей, сестри Бронте, Дж. Еліот, Е. Троллоп, Дж. Джеймс і Т. Гарді. Серед поетів можна відзначити А. Теніссона, Р. Браунінга і Дж. Голкінса [4, 247]. Отже, культурною домінантою в писемній творчості вважаємо перехід до критичного реалізму в прозі і розвиток газетних мас-медіа.

Висновки. У результаті проведення дискурсивного аналізу літературно-історичних пам'яток та соціального контексту було виведено такі культурно-історичні домінанти Вікторіанської Англії доби Кримської війни, як-от: промислово-технологічна, соціальна, політична та культурна. З'ясовано, що промислово-технологічна домінанта – стрімка технологізація суспільства; соціальна домінанта – поглиблення протиріч на соціальному, расовому і гендерному рівнях; політична домінанта – перевага англійської нації над усім іншим світом та експансія колоніальної політики, яка призвела до військового конфлікту на сході – Кримської війни 1853–1856 рр.; культурна домінанта – поява нового літературного напрямку – критичного реалізму, завдяки якому у словесній творчості відзеркалено тенденції вищенаведених домінант.

Перспективи подальшого дослідження. У подальшому доцільно реконструювати образ Вікторіанської Англії, який відбивається в характерних історико-культурних домінантах за допомогою дихотомічного порівняння ідеалізованого відображення образу цієї епохи в художній літературі в опозиції до порівняно реалістичного опису фактичного життя в нехудожніх текстах.

Список використаної літератури

1. Арутюнова Н. Д. Дискурс / Н. Д. Арутюнова // Языкознание. Большой энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. – [2-е изд.]. – М. : Большая Рос. энцикл., 1998. – С. 136–137.
2. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин ; [сост. С. Г. Бочаров ; подгот. текста Г. С. Бернштейна и Л. В. Дерюгиной; примеч. С. С. Аверинцева и С. Г. Бочарова]. – М. : Искусство, 1979. – 424 с.
3. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2011. – 844 с.
4. Alexander M. A History of English Literature: Foundations / M. A. Alexander. – New York : Palgrave Macmillan, 2000. – 400 p.
5. Fletcher R. H. A History of English Literature / R. H. Fletcher. – BiblioLife, 2006. – 376 p.
6. Schiffrin D. Approaches to Discourse / D. Schiffrin. — Oxford ; Cambridge : MA, 1994. – 480 p.
7. Osterhammel J. Die Verwandlung der Welt. Eine Geschichte des 19. Jahrhunderts / J. Osterhammel. – München : C.H. Beck Verlag, 2009. – 1568 s.

Список джерел ілюстративного матеріалу

1. Dickens Ch. Great Expectations / Ch. Dickens. – CreateSpace, 2009. – 384 p.
2. Gladstone W. E. War with Russia: speech of the Right Hon / W. E. Gladstone // (M.P. for the University of Oxford), on the negotiations and the war: in the House of Commons, on Thursday, May 24, 1855. – L. : Woodfall and Kinder, 1855. – 53 p.
3. Hamley E. B. The story of the campaign / E. B. Hamley // Blackwood's magazine. – L. ; Edinburgh : W. Blackwood, 1854. – Vol. 76. – P. 619–637.
4. Macleod G. H. B. Notes on the surgery of the war in the Crimea / G. H. B. Macleod. – Glasgow : William Mackenzie, 1858. – 440 p.
5. Seacole M. Wonderful Adventures of Mrs. Seacole in Many Lands / M. Seacole. – L. : Thomas Harrild, 1857. – 205 p.
6. Tennyson A. Poems / A. Tennyson. – New York : Everyman's Library, 2004. – 256 p.
7. Thackeray W. M. The works of William Makepeace Thackeray / W. M. Thackeray. – Smith, Elder & co., 1869. – 414 p.
8. The letters of Queen Victoria: a selection from Her Majesty's correspondence between the years 1837 and 186: published by authority of His Majesty the king / A. C. Benson, G. C. Esher : in 2 vol. – L. : J. Murray, 1907. – Vol. 1. – 511 p.
9. The letters of Queen Victoria: a selection from Her Majesty's correspondence between the years 1837 and 186: published by authority of His Majesty the king / A. C. Benson, G. C. Esher : in 2 vol. – L. : J. Murray, 1907. – Vol. 2. – 472 p.
10. Trench R. Ch. A sermon for the fast day / R. Ch. Trench. – L. : John W. Parker and Son, 1854. – 23 p.
11. Twain M. The Innocents Abroad : in 2 vol / M. Twain. – Wildside Press LLC, 2003. – Vol. 2. – 424 p.

Статтю подано до редколегії
12.03.2012 р.